

■ Крытыка на шпільцы

ЧАЛАВЕК, ЯКІ АДКРЫЎ БЕЛАРУСКУЮ АТЛАНТЫДУ

Сучасныя беларусы добра ведаюць не толькі імёны, але і акалічнасці жыцця знакамітых навукоўцаў свету. Энштэйн і Тэсла, Паскаль і Кюры-Складовская, Фрэд і Шліман — яны для некаторых беларусаў па адчуванні блізкія, амаль што сваякі ці суседзі. І вельмі мала хто ведае імёны знакамітых беларускіх навукоўцаў. Тым не менш побач з намі былі і ёсць знаўцы, чый інтэлект, веды, шырыня поглядаў, уменне шукаць і знаходзіць, не саступаюць «зоркам» навукі сусветнага ўзроўню.

Калі б мяне спыталі: «Хто для вас узор навукоўца, ідэальны вучоны?», то без затрымкі назвала б імя Генадзя Кісялёва. Літаратуразнаўца, гісторык, архівіст, чалавек, які, па сутнасці, адкрыў для нас усю беларускую літаратуру XIX стагоддзя, бо да яго даследаванняў практычна не існавала гэтай культурнай з'явы менавіта як цэласнай, паўнаважнай карціны. На яго рахунку сотні ўзноўленых імёнаў і тэкстаў, рэканструяваных падзей і біяграфій... Але, у першую чаргу, Кісялёў — апавядальнік, чалавек, які расказвае пра мінулае так, што ад гэтых гісторый немагчыма адарвацца. Ты ў іх уживаеся, спачуваеш іх героям, ненавідзіш іх ворагаў... Ты плачаш над несправядлівасцю лёсу і пачынаеш верыць ва ўваскрэшальную сілу кахання... Але самае не-

рагоднае — ты забываеш, што гэтых людзей няма на свеце! Смак той далёкай эпохі так ярка і востра перададзены Кісялёвым, што, гартаючы старонкі, ты і блізка не помніш, што гэта навука, а не мастацкі твор!

Выхад кнігі «Смак Беларуска», куды ўвайшлі два зборнікі артыкулаў гэтага знакамітага падарожніка па дарогах мінулага, ёсць чудаўны падарунак для тых, хто неабякава да Беларуска. Пяцісотстаронкавае выданне змяшчае два зборнікі артыкулаў — «Радаводнае дрэва», які ўжо выходзіў у 1994 годзе і, не пабаюся гэтага вызначэння, стаў пуцыводнай зоркай для цэлага пакалення беларускіх гісторыкаў, і «Смак Беларуска», які раней не выдаваўся.

Безумоўна, асабліва цікавае уяўляе гэтая другая частка кнігі, якая змяшчае такую колькасць навуковых адкрыццяў, што іх, без перабольшвання, хапіла б на цэлы даследчы інстытут. Не здзіўлюся, калі ў будучым гэтыя тэксты, якія сам аўтар вызначыў як «кверэнды», будуць расцягнуты беларускімі пісьменнікамі на сюжэты гістарычных раманаў. Ёсць што цягнуць. Тым больш што Кісялёў ніколі не быў філісцёрам, сухім занудным навукоўцам, а ўмеў пісаць жывой, вобразнай мовай, той мовай, якой карыстаюцца вандроўнікі, авантурысты і пісьменнікі прыгодніцкіх жанраў. У кверэндзе «Фантомы тайных архіваў» даследчык

ліша пра героя паўстання 1863 года Зыгмунта Мінейку: «Так што аўтар ліста вока мае вострае, нюх выдатны, умеў бачыць (нават прадчуваць) буйных, каларытных, неардынарных людзей». Такое ўражанне, што захапіўшы сваім героем Кісялёў апісаў сябе! Дарэчы, гэты самы згаданы Зыгмунт уцёк з сібірскай катаргі і стаў ганаровым грамадзянінам Грэцыі — чым не герой рамана ці прыгодніцкага фільма?

Аднак, што цікава, у новай кнізе Кісялёва ёсць не толькі ідэальныя героі... Час не меў бы сапраўднага смаку без солі і горычы. І такой — не заўсёды прыемнай, але важнай і патрэбнай нотаў у кнізе — сталі партрэты антыгерояў: здраднікаў, даносчыкаў, шпіёнаў. Вось чытаем пра такога: «Ясна, што гэта не даносчык-аматар (хапала б на ўсе часы), а нейкі тайны агент, платны супрацоўнік III аддзялення. (Пішучы пра небяспеку, «Уладзімір», магчыма, проста набіваў сабе чану.) Хто ж менавіта? Тайная агенатура не раскрывалася, спасылка на сапраўдныя імёны не было прынята... Аднак пачакайце. На аркушы 7 той самай справы жандары ўсё ж прагаварыліся, пазначыўшы сабе для памяці: «...извлечены из письма Бернацкого». Вось вам і прозвішча шпіка».

Наогул, гэты неверагодны для беларускай сучаснай навукі жанр рэсэптыўнага — «кверэндаў» — патрабуе асобнага слова. І хочацца, каб гэта было жывое і трапнае слова самога Генадзя Кісялёва.

«Генералы хваляцца выйгранымі бітвамі, даследчыкі вядуць рахунак знаходкам, радуюцца адкрыццям, ка-

лі яны здараюцца, плённым думкам, гіпотэзам.

Ці не самы прыцягальны для мяне жанр — пошук. Тут пачуваюся найбольш упэўнена. Калі расказваю пра перыпетыі пошукаў, пра шлях да знаходкі, адчуваю, як мае ветразі напаўняюцца спрыяльным спадарожным ветрам. Гучнае, як заўсёды, загадкава-ўзнёслае лацінскае слова «quaerenda» азначае «рэч, якую шукаюць». Так ці амаль так (kwerenda) нашы бліжэйшыя суседзі і партнёры па гісторыі палякі называюць вучоныя пошукі ў архівах і бібліятэках. Здаецца, ці не ўсё жыццё захапляюся такімі раскопкамі-раследаваннямі, але доўга не ведаў, што займаюся «кверэндамі».

Хачу, каб гэтае ўпадабаннае адметнае слова прагучала і па-беларуску. Тым больш што нашы адукаваныя продкі з імпэтам грызлі і лаціну, і пальшчыну.

А што да «шуканай рэчы», мэты пошукаў, то для мяне, як і для ўсіх нас, гэта заўсёды наша Беларусь, яе гісторыя, культура і літаратура, яе вывольны і нацыянальны рух і стасункі з суседзямі.

Шалёныя хвалі гісторыі б'юць у раз'едзеную часам і нягодамі Выспу Беларуска. Мацуйма яе берагі».

Складана сказаць, ці набудзе працяг у нацыянальнай навуцы гэты рамантычны, узнёслы, захапляльны жанр. Але хочацца спадзявацца што пад ветразем новай кнігі Генадзя Кісялёва ў нас з'явіцца чарговае пакаленне чытачоў, адданых светлым ідэалам Беларуска.

Ганна КІСЛІЦЫНА

Міжнародны «Віцебскі лістапад»

Нязменным спадарожнікам восені ў Віцебску з'яўляецца фестываль аўтарскай песні «Віцебскі лістапад» — адзін з найстарэйшых на тэрыторыі былога ССРСР. Вось ужо 26 разоў гэты беларускі бардаўскі форум збірае аўтараў-выканаўцаў, музыкантаў, паэтаў з розных краін свету.

— І ў чарговую «лістападаўскую» восень будуць прадоўжаны фестывальныя традыцыі. У канкурсантаў ёсць магчымасць пазмагацца за званне лаўрэатаў у трох намінацыях: аўтар, выканаўца, дуэт. Прыём заявак на ўдзел ажыццяўляецца да 15 кастрычніка (уключна) па адрасе: Віцебск, вуліца Маякоўскага, дом 1, каб. 14. Узор заяўкі можна знайсці на сайце www.gsk.by. Першае конкурснае праслухоўванне пройдзе 19 кастрычніка ў Цэнтры культуры «Віцебск». Члены журы, вядомыя барды, вызначаць пераможцаў. Але імёны апошніх будуць агучаны толькі на наступны дзень: 20 кастрычніка ў тым жа Цэнтры культуры «Віцебск» адбудзецца гала-канцэрт «Музычны праспект», — паведамліў аргкамітэце фестывалю. У другім аддзяленні гала-канцэрта выступяць вядомыя барды: Марыя Грушнік (Мінск), Алеся Мядзведзева, Міхаіл Рубін (Віцебск), Наталля Салаўёва (Гродна), Міхаіл Башакоў (Санкт-Пецярбург) і іншыя. У рамках фестывалю пройдзе сольны канцэрт «У старым горадзе» Андрэя Каралёва — віцебскага спевачка, паэта, кампазітара, удзельніка шматлікіх музычных конкурсаў і тэлевізійных праектаў. А ў канцэрте «Восенскія матывы» возьмуць удзел запрошаныя артысты з Мінска, Брэста, Баранавічаў, Гродна, Оршы, іншых гарадоў.

Аляксандр ПУКШАНСКІ.

«Цякла тут з лесу невялічка Травой заросшая крынічка». Якуб КОЛАС.
Вядучая рубрыкі Ірына ТАМКОВІЧ, тэл. 287 18 27. № 30 (488)

МАСТАЦТВА КАМБІНАВАННЯ РАСЛІН

Чым растлумачыць, што пры прыблізна аднолькавым складзе «ўдзельнікаў» адны кветнікі выклікаюць захапленне, а іншыя пакідаюць абыякавымі?

Сакрэт поспеху складаецца ва ўмелым камбінаванні раслін рознай вышыні з рознымі формамі росту, а таксама ў знаходжанні эфектных рашэнняў па спалучальнасці афарбовак кветак і лісця.

Але ёсць яшчэ адна тонкасць: у прыгожых кветніках, як правіла, асартымент раслін аднымі травяністымі мнагалетнікамі не абмяжоўваецца, найбольш удалыя не абыходзіцца без кустоў, цыбульных і адналетнікаў.

Калі вы задумалі разбіць змяшаны кветнік, сэканоміць на плошчы не атрымаецца. У залежнасці ад велічыні кустоў, выбраных для пасадкі, яго шырыня будзе складаць 1,5—3 м.

Калі ж з-за невялікага памераў участку кветнік вельмі абмежаваны па плошчы, варта вызначыць час, на які ў ім будзе прыпадаць пік цвіцення, падбраўшы адпаведныя расліны.

І толькі на вялікіх плошчах (не меней за 20 кв. м) дзякуючы правільнаму падбору раслін і ўмелай расстаноўцы «сіл» можна стварыць кветнік, які будзе захоўваць прывабны выгляд круглы год.

Першы этап — кусты

Незалежна ад памераў будучага кветніка пасадкі пачынаюць з кустоў, якія павінны ўтварыць так званыя шкілет. Пры падборы культур неабходна арыентавацца на меркаваную вышыню і аб'ём дарослай расліны.

Да ліку найбольш прывабных кустоў, якія прыгожа цвітуць і нават пасля некалькіх гадоў не парушаць межаў кветніка, адносяцца язім, дуброўка кустовая, бэз і шматлікія віды спіроў.

Вечназялёныя дрэвы і кусты — «матэрыял» ідэальны. І сярод іх самшыт — расліна нумар адзін: з дапамогай абразання ёй можна надаць любую форму і задаць патрэбную вышыню. Цікавымі каляровы-

мі акцэнтамі ўзбагаціць карціну ў кветніку чырваналісты барбарыс, які дастаткова ляляльна ставіцца да абразання.

Другі этап — мнагалетнікі

Услед за кустамі высаджаюць травяністыя мнагалетнікі. Паколькі для невялікіх кветнікаў іх выбар змушана абмежаваны ўсяго толькі некалькімі відамі, стаўку лепш рабіць на такія даўгажывы, як карэопсис, многакалоснік, эхінацыя і лаватэра: яны будуць «трымаць кампазіцыю» з ліпеня па верасень (а лаватэра — нават да кастрычніка).

Адмысловае значэнне мае таксама дэкаратыўнасць лісця, і ў першую чаргу для раслін, кветкі якіх недаўгавечныя, напрыклад, як у герані. Нязменная эфектна глядзяцца ў змяшаных кветніках серабрыстае лісце палыну і цёмна-чырвоныя гейхеры.

Адналетнікі і цыбульныя — для паўнаты карціны

Пустэчы паміж групамі мнагалетнікаў можна запаўняць на працягу ўсяго сезона пярэстымі адналетнікамі. Увесну кветнік па краі эфектна ўпрыгожаць стакроткі і фіялкі рагатая. А ўлетку — ажурныя кветкавыя воблачкі вербены.

Зрабіць кветнік яшчэ прыгажэйшым дапамогуць восенскія пасадкі цыбульных. Тады ўвесну, калі травяністыя мнагалетнікі толькі-толькі пачнуць прачынацца, мускары, крокусы і нарцысы ўжо расквецца зямлю свежымі фарбамі. Для ўзмацнення дэкаратыўнага эфекту высаджаюць іх лепш групамі.

ЗАХОЎВАЕМ КАПУСТУ

Тэрміны захоўвання капусты зімой залежаць ад часу паспявання. Сярэдняранняя капуста можа захоўвацца месяц ці крыху больш. Сярэдняспелая звычайна захоўваецца да сярэдзіны студзеня і нават можа даляжаць ды лютага. Сярэдняпозні гатунак можа выдатна дачакацца пачатку вясны. Але лепш за ўсё на захоўванне пакідаць познія гатункі капусты.

Веды аб тым, як захоўваць капусту зімой, пачынаюцца з правільнага збору ўраджая. Гэта выкопванне і выдаленне лішкаў зямлі. Пачынаюць збіраць капусту ў канцы восені, выбіраючы сонечны дзень. Акуратна, з дапамогай рыдлёўкі, дастаюць з зямлі і счышчаюць зямлю з храпкі. Тут самае галоўнае — не спяшацца зрэзаць храпку пад самы карань: яна можа яшчэ спатрэбіцца.

Пашкоджаную, дробную або з дрэннай храпкай капусту адпраўляем на закваску. Астатні ўраджай складваем на вуліцы пад навес і даём паляжаць гадзін 12—20, у залежнасці ад надвор'я. Гэта неабходна для таго, каб гародніна трохі падсохла, што палегчыць працу ў далейшым і падоўжыць тэрмін захоўвання.

Лепш за ўсё захоўваць капусту, вядома, у склепе. Вільготнасць павінна быць высокая, а тэмпература 1—2 градусаў. Тады і гніць ураджай будзе менш, і ніякія хваробы не прычэпацца. Склеп павінен быць дагледжаным — чыстым, апрацаваным вапнай.

Цяпер выбіраем адзін з прапанаваных спосабаў:

Самы прасты — засыпаць усе качаны ў вялікую скрыню. Храпкі пры гэтым неабходна абрэзаць пад самы караньчык. Самае галоўнае сачыць, каб паветра магло вольна цыркуляваць паміж гароднінай. Эфектыўнасць такога спосабу не вельмі высокая, але лянныя гаспадары часта яго выкарыстоўваюць.

Крыху лепш выглядае валярынт з захоўваннем гародніны на драўлянай платформе, зробленай з дошак з зазорамі паміж імі. Збіваем хуценька такі памост, на 5—7 см вышэй за ўзровень падлогі, і выкладваем на ім качаны. Капусту выкладваць неабходна пірамідай. Гэта значыць, ніжні слой вялікі, другі зверху меншы, трэці — яшчэ меншы і гэтак далей, пакуль на вяршыні не застаецца адна капуста. Спосаб добры тым, што паветра пастаянна цыркулюе, а дрэнны тым, што калі захочаце ўзяць нейкі канкрэтны, падгніўшы качан, то ўся канструкцыя можа абрынуцца.

Працягвае топ простых спосабаў — захоўванне на паліцах. Палічкі размяшчаюцца па ўсёй даўжыні сцяны ў склепе на адлегласці дыяметра самага буйнога качана.

Дапамагае захоўваць свежую капусту стары «знаёмы» — пясок. Можна перасыпаць гародніну пяском тут жа ў скрынках,

можна насыпаць пясок у кораб або на падлогу і паўтыкаць у яго качаны. Гэта выдатна падыходзіць для таго, каб захаваць усе ўласцівасці капусты, не даць ёй захварэць або загнуць у хуткім часе.

Адзін з самых простых, правяраных і якасных метадаў — ахінуць кожны качан капусты ў некалькі газет ці іншую паперу. Метад апрабаваны тысячамі агароднікаў. Усе кажучы, што папера нават дапамагае захоўваць капусту ў халадзільніку, не кажучы ўжо пра захаванасць ураджаю ва ўмовах склепа.

Напрыканцы два найбольш эфектыўныя спосабы захавання. Першы заключаецца ў шчыльным загорванні кожнай капусціны ў харчовую плёнку. Для гэтага трэба абрэзаць качаны ўровень з галавой капусты, абматаць кожны ў некалькі слаёў плёнкі. Чым танчэй плёнка, тым больш слаёў. Рукамі абціскаюць яе, каб усё было шчыльна. Гэта сапраўды чудаўны метадаў, які дазволіць захаваць абсалютна ўсю гародніну да паспявання свежай капусткі. Другі — падвешванне капусты за храпку да столі склепа. Для гэтага спатрэбіцца вяроўка, доўгія храпкі, некалькі тоўстых дошак, прыбітых да столі склепа, цвікі і востры нож. Наразаем вяроўкі рознай даўжыні, ад метра да 50 сантыметраў, на адлегласці 20 см адзін ад аднаго ўбіваем у дошку цвікі (гэта можна зрабіць яшчэ да працавання адзін канец вяроўкі да храпкі, а другі — да цвіка. Такім чынам падвешваем увесь ураджай капусты. Плюсаў мноства — захаванне карыснай прасторы склепа, зручнасць выкарыстання (адрэзаў вяроўку — забраў дадому), цыркуляцыя паветра і іншыя.

